

Orijinal Kaynak: Feldman, Arnold S. (1978). "Reviewed Work: Science, Class and Society: On the Formation of Sociology and Historical Materialism by Göran Therborn", *American Journal of Sociology*, 84(3), 747-9. Chicago: The University of Chicago Press.

Atıf Şekli: Feldman, Arnold S. (2021, Eylül 19). "Sosyolojinin ve Tarihsel Materyalizmin Oluşumu: Bilim, Sınıf ve Toplum", Çev. Nida Nur Erdoğan, *Sosyal Bilimler*. sosyalbilimler.org/sosyolojinin-ve-tarihsel-materyalizmin-olusumu

Sosyolojinin ve Tarihsel Materyalizmin Oluşumu: Bilim, Sınıf ve Toplum

Arnold S. Feldman

Türkçesi: Nida Nur Erdoğan

Profesör Therborn'un [Science, Class and Society: On the Formation of Sociology and Historical Materialism](#) [*Sosyolojinin ve Tarihsel Materyalizmin Oluşumu: Bilim, Sınıf ve Toplum*] kitabı bir sosyoloji çalışması, disiplinin eleştirel bir yüzleşmesi ve önerilen bir yeniden yapılanmasıdır. Eleştirinin gerçekleştiği alan iki konu kümesiyle sınırlandırılmıştır. İlk konu, sosyal fenomenleri inceleyen farklı disiplinlerin, Therborn'un sözlüğünde "bilimsellik" elde etme biçimi ve kapsamı ile ilgilidir. İkinci konu, sosyoloji ve Marksizm arasındaki ilişkileri kapsar. Elbette, bu iki konu çoğu sosyoloji çalışmasının alanını tanımlar ve Therborn'un kitabının ilk bölümü, Parsons, Mills, Gouldner ve Frederich'inkiler de dahil olmak üzere daha fazla tanınan veya yeni olanlardan bazılarını inceler. Bu incelemelerin amacı, Therborn'un kendi çalışmasının ayırt edici özelliklerini netleştirmektir.

Yazarın sunumunun ayırt edici unsurları olarak gördüğü şeylerin dört fikirle ifade edilebileceğine inanıyorum. Birincisi, bir disiplinin, konuyla düzenli bir belirleme modelini keşfettiği ve bu keşfi bir teori ya da kavramsal nesne olarak ürettiği ölçüde bir bilim hâline geldiğini savunur. İkinci fikir, yalnızca üç sosyal disiplinin bilimsel statüye ulaşmış olmasıdır. Bu üç sosyal disiplin ve kavramsal nesnelere şunlardır: (a) bir ekonomik davranış teorisi olarak klasik politik ekonomi ve piyasa düzenliliği; (b) sosyoloji ve yazarın "ideolojik topluluk" olarak değindiği, "ortak değerler ve normlar topluluğu" olarak tanımladığı bir toplum teorisi; (c) ve tarihsel materyalizm ve bir sosyo-tarihsel yapı ve süreç teorisi olarak üretim güçleri ve ilişkilerinin neden olduğu belirleme modeli.

Therborn'un analizinin merkezinde yer alan üçüncü fikir, bu üç sosyal bilimin her birinin, kapitalizmin tarihsel gelişimi boyunca meydana gelen, maddi ve geçici olarak farklı sosyal sınıf sorunlarının sonucunu temsil etmesidir. Bu nedenle bir davranış teorisi olarak piyasa düzenliliği, ilk burjuva devrimlerinden zaferle çıkan girişimci bir kapitalist sınıfın ürünüdür. Bir toplum teorisi olarak ideolojik topluluk, bir yandan burjuva devrimleriyle ve

diğer bir yandan proleter devrim tehdidiyle sınırlanan dönemde kapitalist sınıfın meşruiyetini sürdürme sorunlarına yanıt olarak sosyologlar tarafından bir “siyaset teorisi” yani toplumsal kontrol teorisi olarak geliştirilir. Üçüncü sosyal bilim, tarihsel materyalizm, Marx’ın ve Engels’in üretim güçlerinin kapitalist örgütlenmesi tarafından meydana getirilen ve üretim ilişkileri ve onların gerekli iç çelişkilerinin ortaya çıkardığı belirlenme modelini keşfetmesinin sonucudur. Sosyoloji ve tarihsel materyalizm, tarihsel olarak çağdaş olmasına rağmen, sonrasında, Marx ve Engels fikirlerini işçi sınıfıyla özdeşleşme açısından yeniden şekillendirdiklerinde ortaya çıktığı için, kapitalizmin daha olgun ve aykırı bir aşaması tarafından üretilen belirlenim modelini keşfetti.

Dördüncü fikir, Therborn’un sosyoloji ve tarihsel materyalizmin kendine özgü konuları olan oldukça farklı sosyal bilimler olduğu konusundaki ısrarıdır. “Marksçı bir sosyolojiden, Marksizm sosyolojisi olarak bahsetmek ya da Marksizm ile sosyoloji ya da ekonomi arasındaki yakınlaşma olarak bahsetmek kesinlikle savunulamaz ve sadece kafa karıştırıcıdır.”

Bu fikirler ve destekleyici argümanlar, bu kurucuların kendi disiplinlerini nasıl algıladıklarına ve sunduklarına odaklanan bir tarihsel sosyal bilimciler okuması yoluyla geliştirilir ve sunulur. Böylece sosyolojinin burjuva devrimi sonrası bir siyaset teorisi olarak başladığı fikri Spencer, St. Simon, Comte ve diğerlerinin eserlerinin incelenmesiyle kanıtlanmıştır. Ve çağdaş sosyolojinin, büyüyen bir proleter sınıfın saldırıları karşısında ideolojik toplumu korumak ve güçlendirmekle ilgili olduğu savı, Pareto, Mosca, Michels ve özellikle Durkheim ve Weber’in okumasıyla ortaya konmaktadır. Diğer yazarlar da özellikle ekonomi ve tarihsel materyalizm ile ilgili bölümde yer almaktadır. Sonraki bölüm, elbette, Hegel ile başlar ve aşağı yukarı Marx’ın gelişiminin Althusserci okumasını izler.

Klasik sosyolog Durkheim ve Weber’in analizini çok aydınlatıcı buldum. Durkheim, genç Marx’la aynı sorunu paylaşan (ama asla aşmayan) olarak sunulur ve karşılaştırmaları ilginçtir. Weber’in analizi, Marksistler için de sıklıkla olduğu gibi, büyük bir kararsızlık ile karakterize edilir. Başlangıç olarak, Weber bir “burjuva Lenin” olarak methedilir ve Weber’in tarihsel sentez bilgeliğine ve güçlerine oldukça değer verilir. Fakat sonrasında Weber “anti-teori” olarak görülür ve tahakküm sosyolojisi, bir “egemen azınlığın” egemen kitleler üzerinde nasıl tahakküm uyguladığı ile sınırlı olarak algılanır. Bu, sadece meşruiyet türlerini ideolojik topluluk türleri ile eşitlemekle kalmaz, aynı zamanda Weber’in temel kaygısını, yöneticinin personel ya da kadro karşısındaki meşruiyet ile göz ardı eder. Son olarak, Weber’in “gayrimeşruluğa dikkatsizliği” şiddetle eleştirilir. Weber okumasını, Weber’in çalışmasının itici gücü olarak Marx’a verilen tepkiyi kestiği ve reddettiği ölçüde seviyorum. Fakat Therborn’un meşruiyet sorununu yanlış okuduğunu düşünüyorum. Bence Weber’in “gayrimeşruluk konusundaki dikkatsizliği” eleştirisi, Marx’ın hırsızlığa dikkatsizliğinden dolayı aldığı eleştirisi kadar şüphelidir.

Therborn’un “üç sosyal bilimler”in ayırt edici içeriği ve özellikle sosyoloji ile tarihsel materyalizm arasındaki fark hakkındaki fikirlerinin kendine özgü ve kısa tanımlardan daha

fazlası olarak okunmasını istediğini tahmin ediyorum. Ancak bu, çağdaş araştırma pratiğinin onayını ve dolayısıyla onunla yüzleşmeyi gerektirir. Böyle bir yüzleşme ise bulunmamaktadır. Gerçekten de kitap, sık sık önceki nesil lisansüstü öğrencilerinin ön sınavlara hazırlanırken kullandıkları toplumsal düşünce tarihi üzerine devasa metinler gibi okunuyor. Dolayısıyla, sosyolojinin incelediği değişkenlerin yalnızca ideolojik toplulukla ilgili olanları kapsadığını ve güçlerin örgütlenmesini ve üretim ilişkilerini dışladığını göstermedeki başarısızlık ve çağdaş tarihsel materyalizmden ayrı bir araştırma pratiği göstermedeki başarısızlık, bu kitabı ciddi biçimde sınırlandırmaktadır. Kitabın başlığında “oluşum” kelimesi kullanılsa da analiz aynı zamanda mevcut durumu sunmakla da ilgilidir. Ve bu iki durum arasındaki ilişki kendi diyalektiğini de içerebilir.

Kayda Değer Akademik Metinler mottosuyla, 10 Ağustos 2015 tarihinde yayın hayatına başlayan *sosyalbilimler.org*, sosyal bilimler meselelerine yoğunlaşan, gönüllülük odaklı, açık erişim, akademik bir web sitesidir. Hakkında detaylı bilgi almak için sosyalbilimler.org/hakkinda sayfasını, ekibimizde gönüllü olarak görev almak için sosyalbilimler.org/basvuru sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube’da @sosbilorg kullanıcı adıyla *Sosyal Bilimler*’i takip edebilirsiniz.

sosyalbilimler.org/abonelik sayfasından e-bülten abonesi olarak, her pazar günü, o hafta içinde *sosyalbilimler.org*’da yayımlanan çalışmaların tamamını size gönderilecek bir e-posta ile alabilirsiniz.

sosyalbilimler.org’da yayımlanan metin, video ve podcastlerin paylaşıldığı Telegram grubuna t.me/sosbilorg adresinden katılabilirsiniz.